

és az egész erdélyi magyar társadalom megújuláshoz való viszonyát is: „A rendszer volt merev – ezt most már túlságosan is értem. De hát nem a rendszert szidták folyamatosan, lélekben és szörözesekkor, családtagok, barátok és kollégák egymást közt?

Nem arról álmodoztak, hogy valamikor megszabadulnak tőle? S ha igen, mert igen, akkor miről is? Valahogy azt tapasztalom, amit a szabadság kapcsán: szeretnék meg tapasztalni, de félünk a felelősségtől.”

Bodó Márta

■ **JEGYZETEK**

1. *Sikerés kudarc.* A Hét, új folyam, 3/26. 2005. június 28. <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?kod=148> (2016.02.04.)
2. Parászka Boróka: *Sütő, a megkerülhetetlen.* Erdélyi Riport 2014. 11. 25. <http://erdelyiriport.ro/kultura/suto-a-megkerulhetetlen> (2016.02.04.)
3. Uo

AHOL ÁRNYÉK, OTT NAPSÜTÉS: SCHMITT, SZERELMEK, BONN...

■ Aki előtt eddig Carl Schmitt személye úgy bontakozott volna ki mint konzervatív, decizionista, katolikus, etatista, a rendkívüli állapot stb. gondolkodója, annak a 2014-ben Gerd Giesler, Ernst Hüsmert és Wolfgang H. Spindler gondozásában közreadott naplójegyzetek, önreflektálás és levelezések olvasása során ettől eltérő, romantikus és szenvedélyes életet elő német jogtudósnak a képeére kell ezt a régebbi benyomását le- és felváltania. Schmitt élete majdnem minden évében naplót vezetett. 1912–1915 közötti naplójegyzeteit Ernst Hüsmert 2003-ban rendezte sajtó alá, és azok a következőkkel egyetemben a berlini Akademie Verlagnál láttak napvilágot. A következő periódust, az 1915 és 1919 közötti katonáéveiről szóló feljegyzéseit Gerd Gieslerrel együtt 2005-ben publikálták, majd Wolfgang Schuller szerkesztésében 2010-ben jelentek meg az 1930 és 1934 közötti nemzetiszocialista korszakát is érintő naplójegyzetek. A legtöbb Schmitt-kutató ezek után az 1934 és 1945 közötti korszak alatt írt feljegyzéseit olvasta volna szívesebben, de ehelyett a weimari köztársaság alatti évekből való négy év került nyomtatás alá, amelyet a szerző 1925 és 1929 közötti naplójegyzeteinek hármas (e kiadásnál ugyanis csatlakozott a szerkesztőkhöz Wolfgang H. Spindler domonkosrendi szerzetes is) feltárásai követnek majd.

A szerkesztők a kötetet három nagy részre osztják, melyekhez egy nagy terjedelmű függelék is csatolnak. Az első rész egy évet ölel magába, mely 1921 augusztusától 1922 augusztusáig terjed. Ez a rész Schmitt és Kathleen Murray szerelmi viszonyát, levele-

zését, valamint marburgi – Kathleennél töltött – tartózkodását mutatja be. A második rész kronologikus módon mutatja be az 1923- és 1924-es eseményeket, főképp a bonni egyetemi tanársága ideje alatt zajló újabb szerelmi afférját, valamint kollégáival és tanítványaival kialakított gyümölcsöző intellektuális kapcsolatait. E részben maga a város (Bonn) is főszerepet játszik, hisz az események helyszínéül javarészt az egyetem, kávéházak, borozók, vendéglők, lakások stb. szolgálnak (a kötet elejére és végére Bonn akkori térképét illesztették a szerkesztők a szövegben előforduló helyszínek jelölésével egyetemben). A harmadik rész márkáns címe (*Der Schatten Gottes* – Isten árnyékában) Schmittől származik. E rész tartalmilag eléggé változó, hisz az előadásaihoz fűzött megjegyzéseitől az önjellemzésen át a levelekhez fűzött kommentárokig minden megtalálható itt, ám mindezek közül kiemelkednek a későbbi második felesége, Duska Todorovic kapcsán írt feljegyzései. A kötet három évének ismertetését három fogalom köré csoportosítom: Schmitt (önjellemzés, belső monológ), szerelmek (Kathleen Murray és Duska Todorovic), Bonn (egyetemi tanárság, kollégák, tanítványok).

Schmitt második alkotói periódusánál tartunk, mely az 1919-ben publikált *Politikai romantika* című művével veszi kezdetét. A kötetben szereplő naplójegyzetek ideje alatt publikálja 1921-ben a *Diktatúra*, 1922-ben a *Politikai teológia*, majd 1923-ban a *Római katolicizmus és politikai forma*, valamint *A mai parlamentarizmus szellemtörténeti helyzete* című írásait, melyek máig

Carl Schmitt: *Der Schatten Gottes. Introspektionen, Tagebücher und Briefe 1921 bis 1924.* Herausgegeben von Gerd Giesler, Ernst Hüsmert und Wolfgang H. Spindler. Duncker und Humblot, Berlin, 2014.

hangzatos címek, és mindezeket *A politikai fogalma*, *Alkotmánytan* stb. monumentális alkotásai követik. Schmitt 1921-ben még a müncheni kereskedelmi főiskolán tanít, majd szeptemberben a kis porosz egyetemi városba, Greifswaldba való meghívásának engedve teszi át székhelyét Bajorországból Poroszországba. Schmitt greifswaldi tartózkodását (melyet „porosz száműzetésnek” titulál) „vizsgának”, „a pokol tornácának” nevezi, ahonnan mielőbb szabadulni szeretne. Erre 1922 májusában kerül sor, ugyanis Rudolf Smend a berlini katedrára váltja fel bonni tanárságát, így azt Schmitt foglalhatja el. A greifswaldi egyetemmel szemben tanúsított érdektelensége, valamint magánya és szenvedése teremti meg az alkalmat Kathleennel való – Ernst Robert Curtius közvetítésén keresztül megvalósuló – megismerkedésére, akinek készülő doktori disszertációjához (*Taine és az angol romantika*, 1924) nyújt segítséget.

Ki is volt Kathleen Murray? Schmitt barátnője 1895. január 16-án született Sydneyben, a szülei pedig Írországból származnak. Murray 1919-ben érkezik tanulmányi ösztöndíjjal Európába, rövid párizsi tartózkodás után Bonnba, majd Marburgba. Itt Ernst Robert Curtius irányítása alatt írja doktori disszertációját, melynek elkészülésében Curtius mellett Schmitt is nagy szerepet játszik. Ez időben Schmitt még Greifswaldban tartózkodik, de hamarosan a bonni katedráját foglalhatja el. Schmitt Kathleenhez címzett leveleiből olyanokat olvashatunk, mint: „Csókolom fehér kezeid, hallgatom lágy lélegzeted, és hajad illata után vágyom, ó szép Kathleen” (1921. november 1.). „A legszebb nő maradsz számomra, akit valaha is láttam, és elgondolni sem merem, hogy további lételem nem veled fogom összekötni” (1921. novemberében). Tudni kell, hogy Murray doktori fokozatának megszerzése után hazautazik Sydney-be, ahol a napilapok mint briliáns elmét üdvözlik.

Schmitt 1922-ben Marburgban írja meg *Der treue Zigeuner* című romantikus novelláját, amelyben a nőktől való függőségének tapasztalatait dolgozza fel. A történet szerint egy a Kárpátokból származó cigányasszonyra gyónatója azt a penitenciát rója, hogy gyalogoljon el Rómába, hisz bűneire csak a Szentatya adhat feloldozást. A cigányasszony férjével mint teherszállító számmal viteti a hosszú úton magát, akinek ráadásul a nő minden kívánságát teljesítenie kell. A történet végén mindkét szereplő meghal. A szöveg végén Schmitt felsorolja mindazon személyeket, akiknek a történetet már elmesélte, köztük Kathleen nevét is megemlíti.

Schmitt 1923-ban találkozik a nála 15 évvel fiatalabb, filozófia szakos hallgatóval, Duska Todoroviccsal, akihez nemsokára gyengéd és bensőséges szerelem fogja fűzni. Több oldalon át olvashatunk a Duskával töltött kellemes napokról: séták a Rajnaparton, kávéházakban való beszélgetések, esti közös borozgatások stb. Schmitt boldog, és a szerelmespár 1925 végén a Mosel partján örök hűséget fogad, majd a következő évben házasságra is lépnek. Schmitt a következőt írja Duskáról: „Othello végzetétől óvott meg, ő az egyedüli támaszom.” A napló sorai egy igazi és tiszta szerelmi történetet mutatnak be.

Schmitt bonni tanársága idején közeli barátokat szerez, akik közül kiemelkedő a zenetudós Arnold Schmitz, valamint az egyháztörténész és pap Wilhelm Neuß személye. A közös találkozási pontot a művészet iránti szeretet teremti meg, továbbá az utóbbi barátság esetén az egyház, politika, egyetem stb. témáinak tárgyalása, előbbi esetében a zene csodálata. A tehetséges egyetemisták körével is intenzív diskurzusok folynak a bonni kávéházakban és borpincékben. A kör tagjai közül néhány személlyel Schmitt életre szóló barátságot köt. Ehhez a körhöz tartozik a teológus Erik Peterson (Schmitt 1926-ban kötött házasságának a tanúja, a későbbi konvertita és a *Politikai teológia* kritikusa) és Karl Eschweiler, a katolikus újságíró és franciaszakértő Waldemar Gurian, aki a nemzetiszocialista korszak alatt Svájcba emigrál, onnan Schmittet írásaiban kritizálja, és nem tudja megérteni nácihoz való csatlakozásának mozgatórugóit. Ugyanehhez a körhöz tartoztak Ernst Forsthoff és Werner Becker doktorandusok, akik Schmittnél írták meg disszertációjukat. A „magány és csend éveiben” Forsthoff szervezi meg a híres ebrachi szemináriumot, melyre vendégelőadóként Schmittet hívják meg, továbbá Schmitt az ötvenes években Heidelbergben tett látogatásai alatt Forsthoffnál vendégeskedik.

A Schmitt 1921 és 1924 közötti naplójegyzeteit ajánlom mindazon olvasók figyelmébe, akik a róla kialakított képüket árnyalni szeretnék, hiszen ezeken az oldalakon az „Isten árnyékában” oltalmat lelő Schmitt tárulkozik fel. Schmitt valamivel komplexebb személyiség, mint amilyennek azt a legtöbb kutató lefesti, mely komplexitást nagyon jól illusztrálja a bonni évek alatti események láncolata. Úgy vélem, Schmitt esetében nem fény és sötétség, hanem inkább fény és árnyék kettősségének aspektusa fedezhető fel, ugyanis: ahol árnyék, ott napsütés.